

Högskolan i Skövde
Institutionen för kommunikation och information

Nationella prov – stöd eller hot?

Några gymnasielärares uppfattningar om de nationella provens betydelse

Examensarbete i
lärarutbildningen, 15 hp
HT 2009
Författare:
Bayan Ali
Åsa Fällgren
Annelie Wennberg

Handledare:
Kennert Orlenius

Resumé

Arbetets art:	Examensarbete i Lärarutbildningen, Avancerad nivå, 15hp Högskolan i Skövde
Titel:	Nationella prov – stöd eller hot? Några gymnasielärares uppfattningar om de nationella provens betydelse.
Sidantal:	28
Författare:	Bayan Ali, Åsa Fällgren, Annelie Wennberg
Handledare:	Kennert Orlenius
Datum:	12-2009
Nyckelord:	Nationella prov, lärares åsikter, betyg, bedömning, lärares ansvar.

Syftet är att synliggöra de nationella provens betydelse i gymnasieskolan innefattande vad några lärare uttrycker om förändringarna som pågår från Skolverket, angående en mer central styrning av bedömningen av de nationella proven. Undersökningen tar även upp lärarnas individuella ansvar i bedömningen av nationella proven. De nationella proven ska säkerställa en rättvis bedömning nationellt och fungera som riksläkande. Detta är en kvalitativ studie där vi använt oss av en fokusgruppintervju som undersökningsmetod. Fem stycken gymnasielärare deltog i en intervju som utgick från fasta frågeställningar. Metoden ger utrymme för diskussioner och reflektioner inom gruppen. Resultatet visar att respondenterna har påverkats av spänningsfältet mellan Skolverkets nya direktiv och lärarens autonomi. Undersökningen belyser även tendensen som finns i landet angående glädjebetyg. Respondenterna uttrycker att de är påverkade av de nya direktiven och att resultaten från proven styr den slutliga bedömningen i en kurs.

Abstract

Study: Degree project in teacher education, Advanced level, 15 hp
University of Skövde

Title: National assessment – support or threat? Some teachers opinions
about the importance of the national assessments

Number of pages: 28

Author: Bayan Ali, Åsa Fällgren, Annelie Wennberg,

Tutor: Kennert Orlenius

Date: 12-2009

Keywords: National assessment, teachers opinions, grades, grading, teachers
responsibility.

The purpose of this study is to analyse the significance of the national assessment in highschool education, including what the teachers express about the new instructions currently coming from the Swedish National Agency of Education, concerning a more central control of grading the national assessments. This study also covers the teachers individual responsibility when it comes to grading the national assessments. The purpose of the national assessment is to secure that grading and the education level in the country is equal. This is a qualitative study using the method of a group discussion intervju (*focusgroup intervju*). Five highschool teachers took part in the discussion with questions that had been decided beforehand. The aim with this method is to give space for open discussions and reflections within the group. The result of the study shows that the respondants had been influenced by the tention between the new instructions from the Swedish National Agency of Education and the teachers autonomy. The study also elucidates the tendencies that exists in the country of grading too positive. The respondants expressed that they are affected by the new instructions and that their final grading is controlled by the results from the assessments.

Innehållsförteckning

Nationella prov – stöd eller hot?	1
Innehållsförteckning	4
Inledning	1
Bakgrund.....	2
Syfte	5
Frågeställningar.....	5
Litteraturgenomgång.....	5
Nationellt och internationellt	5
Lärarens bedömning och betygssättning.....	8
Lärarens omsorg kontra samhällets förväntningar.....	9
De nya direktiven.....	10
Metod	11
Metodval	11
Urval	13
Genomförande.....	13
Analys	14
Forskningsetik.....	15
Resultat	15
Diskussion.....	21
Metoddiskussion	24
Slutsats	26
Referenser	28

Inledning

Under vår utbildning till gymnasielärare har vi arbetat mycket med betydelsen av pedagogik och att definiera vår kunskapssyn. Som blivande lärare kommer vi att möta flera olika individer som lär sig på olika sätt. Det är vår uppgift att bidra till att skolan utvecklas och att förmedla kunskap till eleverna som de har nytta av i framtiden. Vår syn på kunskap och på hur vi ska arbeta pedagogiskt har fått oss att undra över vad nationella proven har för betydelse för lärare och elever. Fällgren, Partanen och Wennberg (2009) gjorde en undersökning om några elevers attityder till de nationella proven. Vår nyfikenhet väcktes härigenom att undersöka några lärares åsikter om nationella prov. I studien uttryckte eleverna att de nationella proven hade både för- och nackdelar. De menade att de kunde bli stressade inför proven och att även lärarnas attityd inför proven påverkade dem. De efterfrågade dessutom ur rättvisesynpunkt, att proven skulle komma oförberett både för elever och lärare och att de skulle centralrättas. Eleverna uttryckte att lärarna ofta flera veckor innan proven arbetade med förberedelse inför dem och att detta var fokus i undervisningen mera än vad ämnet handlade om i övrigt.

De nationella proven är en del i skolan som har stor politisk betydelse i och med regeringen år 2009 beslutat att införa flera prov i tidigare årskurser och att de ska samla in och kontrollrätta prov. På våra respektive VFU-platser har vi hört lärare diskutera de nationella provens betydelse och olika åsikter har kommit fram. Enligt Skolverket (2009c) genomför i Sverige årligen ca 366 000 elever nationella prov från årskurs fem till sista året i gymnasiet. Hur lärare uttrycker sig om och arbetar med nationella är därmed av stort intresse. Forskning av Korp (2006) tyder på att de nationella proven har en stor påverkan på eleverna.

Utbildningsminister Jan Björklund uttalade sig under våren 2009 om att vi under 15 års tid har haft betygsinflation i den svenska skolan. På grund av detta vill han nu införa att en viss procent av de genomförda nationella proven även rättas hos en central kontrollfunktion (Aftonbladet, 2009). Ett förslag som alliansen ställer sig mycket positiva till är det som lagts fram om att löneutvecklingen ska baseras på elevers provresultat i de nationella proven. Detta är något som Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund ställer sig kritiska till (Aftonbladet 2009). Det pågår samtidigt en diskussion i USA om att ansvaret ska läggas på lärarna om eleverna inte uppnår godkända resultat i skolan. President Obama har tillsammans med utbildningssektariatet beslutat att ca fyra miljarder ytterligare ska gå till skolutveckling i USA. Men pengarna ska endast delas ut som belöning till de skoldistrikt som presterar bra. Det nya förslaget kallas "Race to the top" och det innebär att staterna och skoldistrikt ska, på sätt och vis, tävla om pengarna. Dessutom vill man göra lärarna ansvariga för deras elevresultat och att detta ska påverka deras löner och anställningar. Man vill införa regler som gör det lättare att avskeda de lärare som inte gör sitt jobb. Lärarfacken protesterar mot detta och menar att det måste gå till på ett humant sätt om man ska avskeda en lärare som misslyckats i sitt uppdrag (msnbc.com. Meet the press 2009).

Våren 2009 kom ett regeringsbeslut att samla in gamla nationella prov samt göra en central kontrollrättning. Dessa kommer sedan att jämföras med de betyg och bedömningar som lärare rapporterat. Utbildningsdepartementet (2009a) har gett Skolverket i uppdrag att kontrollera och jämföra kvaliteten i bedömningen av de nationella proven. Det har visat sig att det ser väldigt olika ut och att det förekommer så kallade "glädjebetyg". Med glädjebetyg menas att läraren hellre höjer en elevs betyg än sänker efter resultaten från de nationella proven.

Skolverket (2004) har en utformad handlingsplan för hur de nationella proven ska användas gällande betygssättningen. Trots detta tyder Korps (2006) forskning på att det råder brist i kunskap gällande tolkning av kursplaner och betygskriterier hos lärare såväl som hos rektorer. Detta i sin tur leder ofta till att det ser olika ut mellan skolor och ibland till och med inom skolor, mellan olika program, då det gäller tolkning och bedömning av de nationella proven.

Bakgrund

I undersökningen av Korp (2006) anges att Skolverket betonar en förstärkning av lärares och rektorers utbildning gällande bedömning och betygssättning efter de nationella proven. Läraren ska med hjälp av de nationella proven kunna stötta eleven i sin måluppnåelse och det ska fungera som ett slags mätinstrument för olika betygsnivåer.

Gymnasieelever i Sverige har tidigare, ända sedan årskurs fem, haft nationella prov i engelska, matematik och svenska. Dessa prov är ett sätt att, enligt Pierre (2007), mäta kunskap hos elever och vara ett hjälpredskap för lärare i betygssättning. I detta system finner vi en motsättning när det gäller bedömning då vi pratar om en summativ bedömning i motsats till måluppfyllelse, det vill säga en bedömning i ett formativt syfte att stödja lärandet (Lindberg & Lindström 2007). Korp (2006) menar dessutom att de Nationella proven ofta behandlas och tolkas på olika sätt både mellan olika skolor och inom samma skola i olika program. Jönsson (2009) har studerat hållningar runt nationella prov. Han anser inte att nationella prov är bra eller dåliga i sig, men provens validitet och trovärdighet beror på hur resultaten av dem tolkas och används. De nationella proven kan vara bra, och Jönsson menar att det finns skäl att behålla dem samt att eventuellt utveckla dem för elever i lägre åldrar inför framtiden. För att nå ett trovärdigt resultat skulle det behövas olika mätinstrument. Alla bedömningar har felkällor, därför kan inte proven vara avgörande för det betyg som lärarna ger eleverna utan måste kompletteras med andra typer av uppgifter och redovisningar. Avgörande för hur bra proven kommer att fungera beror i hög grad på lärarnas kompetens och kunskaper kring de nationella proven menar Jönsson (2009).

De förändringar som regeringen vill genomföra och de nya direktiv som Skolverket har fått har medfört att de nationella proven är ett hett debatterat ämne i Sverige. De

nationella proven ska användas i syfte att ge riktlinjer för en lägsta nivå för betyget godkänt och de ska användas som en del i en helhetsbedömning av kursen.

Enligt den studie som Andersson och Eriksson (2009) gjort har lärares attityder en avgörande roll i bedömning och betygssättning när det handlar om hur lärare använder sig av provresultat. Det har visat sig att lärare oftare höjer ett betyg hos eleven än att det sänks. Garne (2002) menar att en central rättning i Sverige, kommer att påverka flera olika faktorer negativt. En faktor som påverkas är responsen till elever och föräldrar. En förändring till centralrättning kommer även att ha effekt på lärares lektionsplaneringar och reflektion över resultaten. De mål och betygskriterier som satts upp av Skolverket (2005) styrdokumentet, bestämmer hur eleverna ska bedömas. De Nationella provens huvudfunktion idag är att säkerställa en likvärdig nationell betygssättning och måltolkning.

Skollagen förordar enligt Utbildningsdepartementet 1985:

Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet (Utbildningsdepartementet, SFS 1985:1100 2§).

Korps studie (2006) visar att det fanns stora skillnader i användning och betygssättning av de Nationella proven. Skillnaderna i användandet och betygssättningen av de Nationella proven strider tydligt mot vad Skollagen säger. Lindström och Lindberg (2007) menar att det fortfarande finns en stark tilltro till att kunskap är något mätbart. Sedan 90-talet har skolan frångått det normativa betygssystemet och övergått till en formativ bedömning som är målrelaterad. Betygssystemet har förändrats och det har i sin tur förändrat synen på elevernas lärande och vad kunskap är. De nationella proven är ett sätt att genom viss styrning kunna garantera en lägsta nivå av elevers kunskapsutveckling (Skolverket 2009a). Korp (2006) menar att lärares och rektorers kunskaper angående skolans betygssystem och tolkning av kursplaner är bristfälliga. Antingen svårigheter att verbalisera kriterierna eller en omedvetenhet hos lärare är orsak till att lärare agerar på ett sätt men säger en annan sak, menar Lindström och Lindberg (2007).

De aktuella diskussioner och förändringar som Alliansen vill genomföra kommer att påverka lärarna i deras arbete inför och med de nationella proven. Hur kan lärare och blivande lärare förhålla sig till de nya direktiv regeringen lagt in gällande de nationella proven på gymnasiet? Provens syfte är att säkerställa en lägsta nivå av elevers kunskapsutveckling och vara en del av bedömningen i en hel kurs. Förslaget om att återkalla prov som rättats av lärare för kontrollrättning av Skolverket, hur uppfattas det? För att få en förståelse för detta vill vi undersöka vilka åsikter lärare har kring nationella prov.

Sammanfattning av viktiga resultat som styrts undersökningsområdet för denna studie:

- ***Betyg och bedömning Nationella prov som fenomen, mätinstrument för elevernas uppnådda kunskap;*** Enligt Lindström och Lindberg (2007) behandlar betyg och bedömning. Vad de nationella proven mäter är en viss uppnådd kunskap vid ett visst tillfälle. Bedömning har som syfte att även diagnosticera och främja lärandet. Läraren ska se till elevens läroprocess och inte endast bedöma efter prov som endast kan visa en summativ bedömning. Lärarens förmåga att undersöka vad eleverna verkligen lärt sig är en utmaning. De nationella proven har som funktion i det svenska skolsystemet att vara riktvisande för lärarens bedömning i en kurs och likvärdig inom landets skolor. I Storbritannien centralrättas proven och lärarna anser att alltför stort fokus har lagts till förberedelse till prov istället för att lägga fokus på undervisningen. I USA har varje enskild stat ansvar för sin skola och ansvaret ligger på läraren att göra en rättvis bedömning. I den svenska skolan har lärarna ansvar att rätta de nationella proven och det finns tydliga riktlinjer från Skolverket hur de ska rättas. Lindström och Lindberg (2007) menar att en uppföljning av bedömningen är viktig för lärandet och en återkoppling, men de nationella proven har en summativ effekt och det är svårt att anpassa en provform till formativ bedömning. Diskussionen om summativ och formativ bedömning och det faktum att de båda formerna förekommer men att en förändring i bedömningssystemen krävs, för att främja lärandet, är något som länge diskuterats mer i engelskspråkiga länder än i de nordiska (Lindström och Lindberg 2007).
- ***Glädjebetyg;*** Uttrycket glädjebetyg har uppkommit i media och från utbildningsministern. Vi ser en konflikt i bedömning efter centralstyrda prov och att lärarna har ett ansvar att se till en helhet och elevernas läroprocess. Enligt Orlenius och Bigsten (2006) kan olika faktorer påverka en lärares betygssättning. Omsorgsprincipen och lärarens ansvar från samhället att sätta rättvisa betyg kan ibland medföra en konflikt för läraren i betygssättningen.
- ***Korps undersökning – hur de nationella proven används för bedömning;*** Skolverket efterlyser en bredare kunskapsnivå angående tolkning av kursplaner – och bedömning efter de nationella proven. Användandet av de nationella proven vid bedömning av en kurs.
- ***Tidigare uppsats i kursen Undervisning och Lärande – som berörde några elevers åsikter om nationella prov;*** Det resultat som framkom ur arbetet som Fällgren, Partanen och Wennberg (2009) gjorde, var att eleverna efterfrågade en rättvis nationell bedömning. Detta menade de skulle inge en trygghet i vad som bedömdes. De kände ofta en viss osäkerhet i hur den enskilda kunskapen mättes. Problem i formuleringar och otydligheter i kursplaner och individuella tolkningar kan orsaka att det sätts, enligt eleverna orättvisa bedömningar. De

menade att påverkan från lärarna kunde inge en känsla av maktlöshet och att därför efterfrågade att de nationella proven skulle komma oförberett för både lärare och elever. Eleverna uttryckte en avsaknad av uppföljning av resultaten från proven och visade även på en uppgivenhet inför lärarens maktposition i bedömningen. De gav uttryck för att attityderna från lärarna inför proven påverkade dem negativt. En av eleverna tog upp den aspekten att alla elever är olika och att kunskap kan ses på olika sätt. Eleverna i undersökningen uttryckte att de nationella proven kan vara avgörande för betygen, att de utgör grunden för ett helhetsbetyg i kursen. De menade att lärarna sätter betygen efter de nationella proven och därför har det en avgörande betydelse för vilket resultat de får.

Syfte

Syftet är att synliggöra de nationella provens betydelse i gymnasieskolan innefattande vad några lärare uttrycker om förändringarna som pågår från Skolverket, angående en mer central styrning av bedömningen av de nationella proven.

Frågeställningar

- Vilken betydelse ger lärarna uttryck för att de nationella proven har i relation till spänningsfältet samhällets styrning och lärarens autonomi?
- Vilken påverkan menar lärarna att de nationella proven har på deras undervisning och bedömning i kurserna?

Litteraturgenomgång

I detta avsnitt belyses aspekter som rör de nationella provens betydelse nationellt och internationellt. Här fokuseras hur läraren bedömer, samt dennes omsorg om elever kontra samhällets förväntningar och regeringens nya direktiv. För att få en djupare och bredare förståelse har vi studerat vad som händer i några andra länder i västvärden. Vi har studerat aktuell media i Sverige, USA och England. Det är stora skillnader i skolsystemen inom dessa länder och vi har valt dem utifrån den orsaken att skillnaderna kan belysa olika sätt som länderna använder sig av för att försöka säkerställa en rättvis utbildning inom respektive länder.

Nationellt och internationellt

Det är Skolverket (2004) som tillhandahåller samtliga nationella prov till svenska grundskolor, numera från årskurs tre till gymnasieskolor. På alla gymnasieutbildningar genomgår eleverna nationella prov i kärnämnen och proven är obligatoriska.

Kursproven är i kärnämnen engelska (A), matematik (A), svenska (B) och svenska (B) som andra språk. Ett av syftena med de nationella proven är att kunna se hur eleverna utvecklats och i vilken nivå de ligger kunskapsmässigt. Skolverket (2004) har utvecklat en handlingsplan för att de nationella proven ska öka i betydelse när det gäller betygssättning. De nationella proven ska vara till stöd för lärarna i betygssättningen och de ska vara riktvisande för att eleverna ska få en likvärdig nationell bedömning.

I den studie som Korp (2006) gjorde menar hon att Skolverket har tydliga riktlinjer för hur de nationella proven ska rättas och hur läraren ska bedöma utefter dem. En handlingsplan har utarbetats för att justera de svagheter som finns i det nuvarande systemet som kan leda till att betyg inte blir likvärdiga. Dessutom har Skolverket (2009b) utvecklat ett antal nationella kriteriebeskrivningar i form av exempel på bedömda elevarbeten, en provbank. De nationella proven ska endast vara vägledande. Lindström och Lindberg (2007) menar att läraren måste göra egna lokala kriteriebeskrivningar och själv hålla elever och föräldrar medvetna om dessa. Enligt Skolverket (2009b) är syftet med de nationella proven inte att pröva elevens kunskaper mot alla mål i kursplanen utan att centralt bidra till:

- Ökad måluppfyllelse.
- Målförtydligande.
- Lyfta fram elevers starka och svaga sidor.
- Göra kursmål och betygskriterier mer konkreta.
- Likvärdig, rättvis bedömning och betygssättning.
- Utarbeta ett underlag på i vilken utsträckning kunskapsmålen nås.

Skolverket (2005) har i en studie kommit fram till att de nationella proven påverkar en lärares planering, kursinnehåll samt arbetssätt som man använder under ett läsår. Lärare menar att de hela tiden planerar utifrån de nationella proven så att eleverna kontinuerligt och metodiskt ska ledas fram till de nationella provens innehåll och mål. Eleverna har dock svårt att se sambandet och menar att stressen och intensiteten runt gamla prov och uppgifter exploderar några veckor före de nationella proven ska genomföras. Skolverket (2004) menar att stress runt de nationella proven är positiva och tyder på att eleverna tar proven på allvar.

De nationella proven ska användas som ett hjälpmedel i hur läraren betygsätter sina elever. Detta har uppmärksammats i media och diskussionen har ökat mot att det sätts betyg och bedömningar som inte är rättvisa och korrekta. Enligt den studie som Andersson och Eriksson (2009) gjort så spelar lärares attityder en avgörande roll när det gäller hur läraren använder sig av provresultat då de ska ge eleverna en rättvis bedömning samt betyg. I studien framkommer att man oftare höjer än sänker ett betyg.

Angående olika system för att säkerställa en rättvis utbildning i västvärlden har vi tittat närmare på Storbritannien och USA för att få ett lite bredare perspektiv i arbetet. Skillnaderna består i centralstyrning eller skolstyrning på lokal nivå och lärarens ansvar i bedömning med hjälp av nationella prov.

I Storbritannien och i Sverige, menar Persson (2008), är de nationella proven på motsatta sidor i en skala som mäter subjektiv och objektiv utvärdering av elevens måluppnåelser. Elevers prestationer i Storbritannien utvärderas främst centralt medan svenska elever bedöms dels av nationella prov, där rättningen präglas av deras egen lärare dels genom bedömning av delar som utarbetats av lärarna själva. Persson (2008), menar att undervisning med fokus på de nationella proven kan hjälpa eleverna att klara den specifika strukturen på provet men kanske inte att förbättra förståelsen för grundläggande begrepp i ett ämne. En av orsakerna till att de nationella proven i Storbritannien centralrättas är att säkerställa en hållbar kontinuitet. Allmänheten i Storbritannien menar att de prov som utformas av och rättas av en central grupp kan främja objektivitet och därigenom verka för rättvisa bedömningar. I motsats till detta har man i Sverige ett system där lärarna själva rättar de nationella proven. Skillnaderna i användandet av de Nationella proven i de båda länderna är att man i Sverige har proven som en vägledande del i bedömningen av elevernas måluppnåelse medan i Storbritannien är de nationella proven den tyngsta faktorn i bedömningen. Persson (2008) påpekar att forskning från allmänna undervisningsrådet för Storbritannien visar att en undervisning som i huvudsak fokuserar på förberedelser inför proven har negativa effekter. Lärarna i Storbritannien anser att tester leder till minskat fokus på läroplanen och mera styr undervisningen med fokus på prov. Systemet i helhet håller måttet och rapporten visar att skolan påverkar barn positivt genom att de har en fast punkt i tillvaron. Men det beror inte på regeringen utan på att lärarna lyckas göra det bästa av situationen. Det som stressar barnen och styr läroplanen är alla prov som i slutet leder till de nationella proven och det satstest som alla barn från elva år genomför. En studie av Teachers Organisation, UK (2009) visar att lärare spenderar mer tid till förberedelse av olika prov och tester än till undervisning i Storbritannien.

I USA har man sedan 1980-talet infört ett program som kallas "No Child Left Behind" där man utvecklat en sorts nationella prov som varje enskild stat handhar. Varje stat i USA står för sitt eget utbildningssystem (Minnesota Department of Education 2009). NAEP - National Assessment of Educational Progress, är det provsystem som staterna utgår från och resultatet har den meningen att fungera som måttstock för alla stater. Det testas periodvis i nio olika ämnen: matematik, läsning, vetenskap, skrivning, konst, samhällskunskap, ekonomi, geografi och US. historia. Proven är utformade för att undersöka utbildningsnivån på skolorna i de olika staterna och meningen med testerna är att få en översikt av skolans kvalitet och inte att titta på enskilda elevers resultat. Den kunskap som proven ska mäta är elevers akademiska kunskapsnivå för att kunna säkra att alla ska få en så rättvis utbildning som möjligt inför vidare studier på College och Universitet. NAEP är utformade för att redogöra hur det ser ut för tillfället inom olika grupper i olika stater i landet. Den undersöker inte elevers individuella resultat utan tittar statistiskt på tre huvudområden inom de olika grupperna. De tre områden som undersöks i den akademiska måluppnåelsen är: uppnåelse i ämneskunskap, förmåga att ta till sig instruktioner och skolmiljön (Minnesota Department of Education 2009). Det har länge pågått diskussioner om huruvida regeringen i USA ska involveras i att testa elevernas kunskaper. Diskussionerna har gällt ifall proven skulle påverka ett nationellt system vilket kunde leda till ytterligare centralt styre av något som varit staternas lokala styre. En del politiker vill att staterna ska utveckla sina egna system utan inblandning

från Washington och menar att ett statligt styre ovälkommet skulle komma att diktera vad som var viktigt att lära sig i skolan. Å andra sidan vill en del ha ett mera centralt styre genom prov av bekvämlighet. Men de menar att det kanske däremot inte skulle leda till någon förbättring av skolors standard eller höja eleverns prestationer. Det skulle snarare, menar de, sortera ut de skolor som har låga elevprestationer och som ligger i fattigare distrikt. Flera menar att inte förrän det finns verkliga lika rättigheter för utbildning och hög kvalitet på skolor har dessa prov någon mening. Några menar ytterligare att nationella provens resultat om de blir dåliga kan det för en del skolor leda till utarmning och ge mera argument för att utveckla privatskolor (The Debate over National Testing USA 2001).

Skillnaderna i hur dessa olika länder utformat system för att säkerställa en likvärdig skola ligger i lokalstyrd eller centralstyrd rättning av nationella prov. Det är stora skillnader mellan USA, Storbritannien och Sverige. Sverige har utformat ett system där de nationella proven ska utgöra en del av en helhet i bedömningen av en kurs. Proven ska vara riktvisande för varje skola och den lokala bedömningen. Men regeringen vill nu utveckla en större kontrollfunktion för att ytterligare försöka säkerställa en rättvis bedömning nationellt. I Sverige rättas proven av lärarna själva efter riktlinjer från Skolverket. Genom att titta på skillnader och likheter vill vi se om det finns olika faktorer som kan förändra de Nationella provens syfte till det bättre. ”Undersökningar har visat att formativ bedömning (nedan kallad bedömningen för lärande) inte är särskilt vanlig ens i den engelskspråkiga världen, trots att diskussionen om nya former för bedömning där förts med långt större intensitet än i de nordiska länderna.” Lindström och Lindberg (2007 s.14)

Lärares bedömning och betygssättning

Vikten av att tydliggöra rapporteringen av bedömningen för eleven och för att inte resultat från olika uppgifter som förts samman ska försvinna ligger som ett stort ansvar hos läraren. För att läraren ska kunna tillgodose rättvisekraven i bedömningen bör eleverna få tillgång till bedömningsaspekterna. Lindström och Lindberg (2007) menar dessutom att lärares värderingar på vad som är av vikt och det som värderas i en kurs gör det tydligare för eleverna att förstå vad som värdesätts kunskapsmässigt. Det decentraliserade styret ger makt och ansvar till den enskilde läraren, vilket kan ha en påverkan på eleven beroende på lärarens elevsyn. En av anledningarna till Korps (2006) forskning var att ifrågasätta de nationella provens huvudfunktion att säkerställa en likvärdig nationell betygssättning. Studien visade att det finns stora skillnader i betygssättningen och användningen av de nationella proven mellan skolor och inom skolor i olika program. Enligt Korp (2006) betonar Skolverket att det krävs en förändring av lärares och rektorers utbildning angående betygssättning. Det finns olika system för att det ska göras en rättvis bedömning men rent tekniskt fungerar det inte i verkligheten. De nationella proven behandlas och tolkas på olika sätt på olika program och olika skolor.

Enligt Lindström och Lindberg (2007) handlar inte bedömning om att eleverna ska visa läraren ett samlat slutresultat om sin kunskap utan numera ska det fokuseras på

elevernas läroprocess. Läraren ska påverka och göra eleverna mera medvetna om deras eget lärande. På så sätt ska eleverna kunna ha en större delaktighet och därigenom kunna påverka sitt eget lärande. Nyfikenhet och mod, reflektion och förmåga att ifrågasätta är viktiga aspekter för att kunna lära sig och att våga ta nya vägar och därigenom införskaffa kunskap. Är man inte trygg i sin omgivning eller känner sig säker i sig själv kan det vara ett förhinder att man lär sig. Som blivande lärare ska vi i vårt yrke kunna lära ut och helst kunna hjälpa elever att förankra kunskap utefter elevers individuella villkor. Lindström och Lindberg (2007) talar om tydlighet i vad som gäller från läraren. Om eleverna är medvetna om vad som bedöms och hur de bedöms kan detta motivera eleverna. Därför har det stor betydelse hur läraren förmedlar bedömningskriterierna och kravet på måluppfyllelsen. Ett demokratiskt förhållningssätt och ett yrkesetiskt förhållningssätt med en förmåga att involvera de fyra F:n; Fakta, förståelse, förtrogenhet, färdighet i undervisningen är vad Skolverket (2006) förespråkar. Gustavsson (2003) menar att för att kunskap ska bli bestående och få en djupare mening måste kunskap få ta tid att införskaffas. Forskning visar att de elever som presterar bra på prov, får bra betyg och har tagit till sig djupare kunskap än de som inte presterat lika bra. Det får inte glömmas bort att vi människor är olika och vi lär alla på olika sätt. Gustavsson (2003) och Tiller (2003) styrker att elevers sociala kontakt med lärare och andra elever påverkas negativt på grund av att det råder stor hets runt prov läxor och betyg.

I Korps (2006) avhandling uttrycker eleverna sin misstro till lärarnas yrkesetiska kompetens och deras förmåga att göra en rättvis bedömning. Lärarnas och elevernas berättelser motsäger varandra. Det skiljer sig även i hur förberedelser görs inom skolorna och programmen inför nationella prov. Skolverkets studie från 2004 enligt Korp (2006), visar även att det finns motsättningar i de nationella provens funktionella syfte. Lärarna ska kunna få stöd i att utveckla elevernas förmåga att uppnå målen och att å andra sidan mäta eller utveckla lärarnas och organisationens kompetens. Nationella provens syfte är att ligga till grund för betygssättning av eleverna och att säkra att lärarna i sin undervisning har uppfyllt kursmålen. Lindström och Lindberg (2007) anser att det därför är viktigt att dessa mål tydliggörs för eleverna.

Lärarens omsorg kontra samhällets förväntningar

Enligt Hargreaves (1998) har en lärare stort ansvar och dennes arbete blir aldrig färdigt. Då det alltid finns mer att göra kan det leda till ett stort osäkerhetsmoment. Läraren ska både ge omsorg och förmedla kunskap. Detta kan ge upphov till skuld känslor eftersom läraren tyngs av ett resultatansvar. De är väldigt påpassade och har många förväntningar från olika håll. Kraven är även ofta motstridiga. Lärarens arbete har blivit mer komplext med åren och i takt med samhällets ökade krav. I detta sammanhang påpekas även att:

[R]esultatansvar och intensifiering är en stark blandning som kan ge kraftiga doser av persekutorisk skuld känsla, djup oro och rädsla för att man inte uppfyllt eller inte kommer att klara att uppfylla de ständigt växande förväntningarna. Dessutom kan kraven på resultatansvar och intensifieringen skapa en så stark tidspress att det inte blir tid över för de informella småstunderna med omsorg och omtanke (Hargreaves, 1998, s. 162).

Hargreaves (1998) anser att många lärare är rädda för att inte hålla måttet och en del tror att de inte utför sitt arbete på ett tillfredställande sätt. Därför är det för många lärare viktigt att uppvisa en perfekt fasad, eller till och med pressas till det. Även privatlivet påverkas och många lärare känner sig pressade på grund av denna känsla vilket kan leda till att de agerar oprofessionellt. Bergem (2000) menar att en lärares yrkesetiska kompetens är viktig samt en förmåga att kunna se till människors olika behov. Lärares makt har stor betydelse inkluderat de normer och värderingar som läraren har. I relationen lärare och elev har läraren en maktposition och därför har läraren ett stort ansvar att se till elevens bästa. Ansvaret ligger hos läraren att vara medveten om denna maktposition och denne bör konstant ifrågasätta sitt agerande. Men makt kan användas både i positiv som negativ betydelse för att trycka ner eller lyfta upp en elev. Lindström och Lindberg (2007) betonar att om eleverna är medvetna i hur de kommer att bedömas av lärarna och hur de kan bedöma sin egen måluppfyllelse så ökar motivationen. Bedömning ska hjälpa eleven i sin läroprocess att utvecklas och vara ett stöd i kommunikationen mellan elev och lärare för att tydlig göra måluppfyllelse.

Orlenius och Bigsten (2006) påpekar att olika värden ibland står mot varandra. Det kan handla om omsorgsprincipen som rör empati och medkänsla till den enskilda individen kontra skolans och samhällets krav på betygsättning. Dessa motsägelser mellan normer, mål och värden kallas värdekonflikter som uppkommer i dagens skola. Skolverket (2009b) har infört en förändring i den svenska skolan, gällande de nationella proven. Förändringen medför en ytterligare central kontroll via Skolverket av lärarnas bedömning. Orlenius och Bigsten (2006) menar att det ingår i en lärares uppgift att sätta rättvisa betyg. De menar att läraren har ett komplext liv och spänningsfält för att nå olika värden och etiska principer. När en pedagog tar beslut ställs den ofta inför en konflikt mellan att vara en medmänniska som visar sin empati till sina elever och att vara "undervisningsrobot" som kan läroplaner och kursplaner. Det är lärarens uppgift att ta ansvar för elevens kunskapsutveckling, stödja den personliga utvecklingen och ha gott inflytande över utbildningen samt stärka elevernas ansvarstagande för sina studier samt att kunna hantera praktikens komplexitet i sin pedagogiska verksamhet. Orlenius och Bigsten (2006) menar att autonomi kontra solidariteten och godhetsprincipen skulle kunna förenas i skolan. Autonomiprincipen bör inte vara det mest centrala idealet hävdar de bestämt, men kanske kan man med godhetsprincipen stödja utvecklingen mot en ökad autonomi hos en enskild elev.

De nya direktiven

I augusti gav Regeringskansliet, Utbildningsdepartementet (2009) i uppdrag till Skolinspektionen att utföra en centralrättning av en del av landets nationella prov. Detta uppdrag ska bli till underlag för en granskning av kvaliteten i bedömningen av de obligatoriska proven i grundskolan och gymnasiet. Det fenomen som att sätta "glädjebetyg" har under en längre tid uppmärksamats i olika debatter och hösten 2009 har skolinspektionen extraanställt 350 lärare som börjat samla in 35 000 rättade nationella prov från skolor i hela landet för att kontrollera rättningen kontinuerligt under tre år framåt. Detta motsvarar ca tio procent av varje skolas provresultat som ska jämföras med det tidigare betyget. Syftet med detta är att ta reda på om det förekommer

systematiska felrättningar. Till detta har regeringen anslagit 20 miljoner/år till skolinspektionen. En utvärdering kommer att göras efter de tre åren (Utbildningsdepartementet 2009). Skolinspektionen har i uppdrag att granska de nationella proven för att kunna hitta förekomst av ”systematisk felbedömning” och om de hittar detta ska det analyseras varför detta förekommer och vad de består av.

Syften med de nationella proven är att ge underlag för lärarens betygsättning i kursen och att ge riktlinjer för en likvärdig bedömning nationellt. Utbildningsdepartementet (2009) menar att det inte finns tillräckligt tydliga riktlinjer eller underlag för att kunna uttyda om huruvida proven rättas korrekt och likvärdigt över landet. Men i regeringsuppdraget betonas även att de nationella proven endast utgör en del av en bedömningsgrund i en kurs och att det därför inte är självklart att det blir samma betyg som provet visar, i slutbetyg för kursen. Utbildningsdepartementet (2009) menar att det finns stora skillnader mellan skolor och att det kan vara en indikation på att likvärdig bedömning och betygssättning inte fungerar. Anledningen till regeringens beslut är att man lägger stor betydelse på att de nationella proven ska fungera som stöd till uppföljning av elevers kunskaper och att de ska bidra till en likvärdig bedömning nationellt. Därför menar Regeringskansliet att det är väldigt viktigt att man ser till att proven rättas på samma sätt nationellt och detta är Skolinspektionens uppdrag att kontrollera. De nya direktiven ska fungera som en kvalitetssäkring av systemet och ge en möjlighet att upptäcka ”felbedömningar som äventyrar systemets tillförlitlighet” (Utbildningsdepartementet 2009).

Korp (2006) menar att det i systemet finns direktiv för bedömningen av de nationella proven men att de även innehar stora motsägningar. Motsägningarna består i att det är lärarnas subjektiva tolkning och bedömning som görs. Tolkningen av direktiven och hur de bedömer efter de nationella proven ser därför väldigt olika ut. De nya direktiven har utarbetats för att motverka betygsinflationen som vi haft i Sverige de senaste femton åren. De nationella proven ska användas som ett hjälpmedel i hur läraren betygsätter sina elever (Skolverket 2009c).

Metod

I metoden redogörs för metodval, urval, genomförande, analys och forskningsetik samt sammanställningar från en fokusgruppintervju och gruppseminarium. I denna process har vi alla tre författare varit lika delaktiga i alla delar av arbetet. Alla har och tar lika stor del och ansvar i alla delar i uppsatsen.

Metodval

Bell (2000) menar att det finns många olika metoder som noga måste övervägas för att passa den aktuella studien och frågeställningar som författarna valt. I uppgiftens genomförande kom vi fram till att kvalitativ intervju passade bäst för studien. Detta är ett tillvägagångssätt som Bell (2000) förordar. Då vi gör en mindre undersökning inom utbildningsvetenskap och undersökningens syfte är att utforska åsikter och utsagor, vad några lärare uttrycker. En faktor som kan påverka validiteten och reliabiliteten i

resultatet i studier där man undersöker vilka olika åsikter som framkommer är att respondenterna kan ha påverkats av händelser som är eller har varit aktuella i media (Bell 2000). Valet föll på att använda fokusgruppintervju som form för undersökningen. Enligt Olsson och Sörensen (2007) består fokusgrupper av människor som alla är involverade i en och samma situation och där fokus ligger på intervjun. Trost (2001) menar att fokusgruppsintervjuer går ut på att det är respondenterna själva som för ett samtal samtidigt som intervjuaren observerar och dokumenterar, samt leder respondenterna i samtalet. Fördelen med gruppintervjuer framför individuella intervjuer är att gruppmedlemmarna interagerar i diskussionen vilket kan utveckla tankegångar och föra diskussionen framåt. Trost (2001) lyfter fram att metodens fördel är att omfattande information inhämtas på kort tid och deltagarna upplever att de har stöd i varandra och kan inspireras av metoden. Intervjuarna bör vara införstådda i hur en gruppkonstellation fungerar, och att det finns en risk för hierarki i gruppen som kan påverka vad den enskilde säger och gör. Att intervju flera personer samtidigt kan i och med hierarkin dessutom göra att en del personer inte vågar säga något alls och därför är det extra viktigt att intervjuarna har kunskap i att fånga upp de respondenter som inte klarar att uttrycka sig då denna metod används (Trost 2001). I metoder som innehåller fokusgruppintervjuer menar Olsson och Sörensen (2007) att det är viktigt för intervjuarna att vara observanta på grupp dynamiken, det gäller att ha fokus på temat, agera professionellt och vara neutral. Olsson och Sörensen (2007) menar att det är intervjuarnas professionalitet som avgör om man når respondenterna i en intervjusituation. När man genomför fokusgruppintervju är det viktigt att ha förberett en tydlig struktur enligt Olson & Sörensen (2007). Respondenterna hälsas välkomna, får en introduktion samt en mål och syftes beskrivning av studien. Intervjuaren beskriver vad datainsamlingen ska användas till och försäkra deltagarna om anonymitet och konfidentialitet. Det är viktigt att uppmana deltagarna om ärlighet under intervjun samt berätta att de när som helst kan välja att avbryta. Intervjuaren bör ha förutbestämt en frågestruktur med de lättare frågorna i början och de svårare kanske känsligare frågorna mot slutet. En korrekt avrundning består i en summering av samtalet och att tacka för medverkan.

Wibeck (2000) menar att val av rum och placeringen i rummet är av betydelse. Ett litet rum leder till främjande av att respondenterna vågar uttrycka sig mera fritt. Enligt Säljö (2001) går det att observera kommunikation mellan forskare och den som lär sig, eller mellan lärare och elev i en bestämd intervjusituation. Sättet som människor pratar och betar sig på är alltid beroende av situationen och reflekterar därmed såväl situationen som individen. Uttryckta åsikter är möjliga att observera men det går inte att se hur människor tänker. Vår studie har baserats på vad lärarna ger uttryck för i en fokusgruppintervju, som personliga åsikter om yttre faktorer samt agerande före och efter nationella proven. Det vi studerat är vad lärarna säger, inte vad de möjligtvis tänker. Andra uppsatser studerades, metodval och tillvägagångssätt granskades. Detta för att lättare bestämma hur arbetet skulle struktureras. I studien har vi valt att göra fokusgruppintervjun tillsammans för att på detta sätt kunna koncentrera oss på de reaktioner och åsikter som respondenterna ger uttryck för. Olsson och Sörensen (2007) rekommenderar att intervjuarna ska använda sig av olika punkter till stöd för att en

fokusgruppintervju ska kunna genomföras på ett sätt som leder till att respondenterna känner trygghet.

Urval

I studien tillfrågades och deltog fem respondenter. En rekommenderad storlek enligt Trost (2001), Olsson och Sörensen (2007) är fyra till tio personer. Samtliga respondenter valdes efter kriterierna, att de skulle ha erfarenhet av samt genomfört nationella prov i sin yrkesroll. Författarna har valt respondenter utifrån förkunskaper om deras bakgrund och att de välvilligt ställer upp på intervjun. Viss hänsyn togs till kön och vi ansåg det dessutom viktigt att de hade olika lång yrkeserfarenhet och ålder, för att få en större bredd i undersökningen. Det finns fördelar med att genomföra samkönade gruppintervjuer menar Olsson och Sörensen (2007), men i denna studie har författarna valt att ha en heterogen grupp, vad gäller genus. Vi menar att en blandad gruppkonstellation kan tillföra en större variation i respondenternas uttryck. Enligt Trost (2001) får vi större variation på materialet genom att använda oss av en heterogen grupp. I de flesta fall i kvalitativa studier arbetar man med att få en så stor variation inom gruppen som möjligt för att öka bredden i materialet. Men variationen bör vara inom en given ram och inte ha en enstaka avvikande person utanför den givna ramen för studien (Trost 2001).

Respondenterna som deltog i undersökningen var tre män och två kvinnor, åldern varierade mellan trettiofyra till femtiofem år. De fem respondenterna jobbar på gymnasiet och samtliga med olika inriktningar/gymnasieprogram samt olika lång erfarenhet. Namnen i arbetet är fingerade då det inte ska synas vilka de egentligen är.

Adam: 33 år, arbetat i fem år som lärare i Matematik, Engelska, Svenska, Religion, Livskunskap.

Bertil: 34 år, arbetat som lärare i sex månader i ämnena Religion, Kemi, Naturkunskap,

Camilla: 44 år, arbetat som lärare i tjugotvå år i karaktärsämnen på hotell och restaurang programmet i ämnena Näringslära, Storkök, Kallkök, Individuella val.

David: 42 år, arbetat i tolv år som lärare i Svenska, Engelska, Svenska som andraspråk,

Erika: 55 år, arbetat som lärare i fem år i Matematik, Naturorientering på ett IV-program.

Genomförande

Samtliga respondenter tillfrågades personligen om att delta i studien. De tillfrågade valdes utifrån intervjuarnas förkunskaper om deras erfarenhet av nationella prov, arbetslivserfarenhet och ålder. Samtliga respondenter blev inbjudna att delta i intervjun som planerades att äga rum tisdagen den 17 november 2009 i ett grupprum på en gymnasieskola i Skaraborgsregionen. Intervjun genomfördes i ett avgränsat grupprum i

en del av biblioteket på skolan där samtliga respondenter jobbar. Rummet valdes i syfte att undvika yttre störande moment då det är placerat avsides i ett tyst bibliotek. Ett litet rum användes och borden placerades så att alla kunde sitta runt bordet, för att intervjuare och respondenterna skulle kunna ha ögonkontakt. Bandspelaren som bandade hela intervjun placerades i mitten på bordet. Respondenterna och intervjuarna hade hela tiden möjlighet att se de skrivna frågorna på whiteboardtavlan.

Olsson och Sörenson (2007) menar att det är viktigt att ha en god relation till respondenterna under intervjun för att alla ska känna sig trygga och våga uttrycka sig fritt i diskussion. Författarna presenterade sig och välkomnade respondenterna. Syftet med studien presenterades och en muntlig genomgång av frågor som skrivits upp på en whiteboardtavla i det lilla grupprummet gjordes. Frågorna skulle fungera som stöd under intervjun för att hålla oss inom ämnet. Detta gjordes som en introduktion för att tydliggöra vilka författarna var och vad som skulle undersökas. Syftet med introduktionen var att få respondenterna införstådda i intervjusituationen och kunna illustrera upplägget lättare för gruppen. Innan intervjun tillfrågades samtliga respondenter om de tillät att intervjun bandades. Samtliga respondenter godkände bandning samt att citat fick användas till studien. Innan intervjun hade författarna gjort en tänkt design av intervjusituationen:

- Frågor antecknas innan på en white board i rummet som bearbetats fram för att kunna vara till stöd under intervjun.
- En presenterar gruppen samt frågorna och under intervjun leder samtalet.
- En ser till att samtalet befinner sig inom ramarna som stöd under intervjun och ser till att alla får komma till tals.
- En för stödanteckningar under intervjun och sköter bandningen.

Respondenterna informerades att de när som helst kunde avbryta intervjusituationen och de uppmanades att vara så ärliga som möjligt i sina diskussioner. De fick även information om att deras deltagande var anonymt och konfidentiellt och att allt material behandlas därefter. Efter 50 minuter avrundades intervjun och samtliga deltagare tackades för god medverkan.

Analys

Direkt efter intervjun transkriberades materialet gemensamt av författarna. Utifrån en utskrivna version av transkriberingen avstämde den transkriberade versionen med det inspelade materialet. Därefter formades rubriker utifrån syftet och frågeställningarna i resultatet och efter det formade vi underrubriker för att kunna tematisera resultatet ytterligare. Rådata analyserades och kategoriserades utifrån vad respondenterna gav uttryck för. Utifrån dessa analyserades svaren och ytterligare kategorisering av det som framträdde lyftes fram. Resultatet bearbetades med hjälp av citat från intervjun. Ytterligare två bearbetningar följde därefter då en del av citaten arbetades bort, detta gjordes i syfte att få fram en djupare analys av resultatet.

Forskningsetik

Enligt Vetenskapsrådet (2009) är det i forskning viktigt att känna till lagar och regler men även förhålla sig till god etik. Vetenskapsrådet (2009) är en organisation som sätter riktlinjer och skapar debatter om hur vi i forskning ska arbeta medvetet och med ett korrekt förhållningssätt. Etik handlar inte om de lagar och regler som finns inom forskning utan forskarens förhållningssätt till det som studeras. I forskning är det viktigt att avkoda respondenterna i en studie om de inte vill att det ska framgå i studien. Det är viktigt att både vara professionell och ha respekt för det inspelade materialet och förvara det konfidentiellt. I vår intervjusituation var vi tydliga och höll tiden som bestämts från början, vilket ökade förtroendet och legitimiteten till författarna. Det är viktigt att etiska krav och regler följs och att man uppträder juridiskt korrekt vid sådana här studier (Bell 2000). Namnen på respondenterna är fingerade i studien för att säkerställa deras anonymitet. Deltagarna har gett sitt samtycke till att delta, och materialet används endast i detta studiesyfte. Olson & Sörensen (2007) rekommenderar att konfidentiellt material ska förvaras så att inga obehöriga kan få tillgång till det.

Arkivering av materialet kommer att ligga hos en av författarna – både transkriberingen av materialet och det inspelade bandet. Det transkriberade materialet är utskrivet och insatt i en pärm.

Resultat

I resultatet har vi gjort en analys baserad på lärarnas direkta utsagor. I första delen av resultatet har en övergripande analys utifrån syftet gjorts med en uppdelning inom olika kategorier. Ytterligare i nästa steg av analysen utformades nya rubriker och citaten bearbetades ytterligare en gång, för att vi tydligare ville belysa det respondenterna enligt vår tolkning uttrycker.

I resultatet har vi till att börja med gjort en tematisk analys baserad på lärarnas direkta utsagor i tre centrala teman. De olika temana har vi valt efter intervjufrågorna för att kategorisera lättare det som diskuterades.

1: Skolverkets nya kontrollfunktion, positiva och negativa aspekter.

Adam tar upp en fördel med proven att de erbjuder som han uttrycker det ”ett skarpt läge” för eleverna. Där menar han att de nationella proven ger läraren en chans att ”förbereda eleverna ordentligt” och att eleverna får ett tillfälle där alla gör samma sak vid ett och samma tillfälle. Denna fördel som Adam beskriver kan ses som att han tar tillfället som lärare att summera en kurs.

Erika som är lärare i matematik menar att proven är väl utformade och att de ”spänner över alla områden”. Hon säger att de kan vara till nytta för lärare för att kunna se om hon har missat något moment i sin undervisning. “[...] om man har en hel klass och ser att ett moment går dåligt för alla då vet man ju att man själv har missat att trycka på det va [...] Ja, Om det skulle vara nu då så att man upptäcker en så'n grej då skulle man ju förstå att man måste fokusera mer på det till nästa år.”

David uttrycker en fördel med proven att de kan vara riksläkande, dvs. att läraren kan se om han ligger rätt i sin bedömning. Men han vänder detta även till en nackdel med att nämna att proven dessutom kan dominera helt i bedömningen och menar att ämnet inte bara handlar om det som provet tar upp. "[...] så att det gör, man kan bli väldigt styrd av det nationella provet." Bertil tar upp ytterligare en fördel att proven ger en "överblick nationellt" i detta väger han mot med att ta upp att det kan vara en nackdel med att de ofta blir en stressfaktor för eleverna och att det därigenom inte riktigt blir rättvisande resultat. Respondenterna uttrycker att de ofta lägger mer tid på förberedelse inför de nationella proven än att lägga tid på undervisning i kursen. Adam uttrycker att de nationella proven medför en extra arbetsbörda för lärarna och att det är det som är stressande, "[...]därför", fyller Erika in "[...] tränar de tidigt på gamla prov".

Respondenterna tar upp som en del av den ökade arbetsbördan att de hjälps åt att rätta och att de "byter prov" med andra lärare för att om de är osäkra i sin bedömning få en objektiv kontrollering. Några av respondenterna menar ett detta är ett arbets sätt som man rekommenderats att använda sig av i kommunen, andra menar att detta endast förekommer då osäkerhet uppstår i bedömningen.

En av författarna lägger in frågan om central rättning av de nationella proven, ifall detta kunde ses som en lösning.

Flera av respondenterna tycker att detta skulle kunna vara en bättre lösning. Men menar Bertil "Du som lärare bestämmer ju hur du ska betygsätta kursen ändå, det är ju läraren," poängterar han " som ser hur eleven når målen i kursen". Vad som respondenterna ansåg kunde ses som negativt med en central rättning vore ifall det skulle bli dåliga resultat för eleverna och att detta skulle vara svårt att förklara. Det skulle kunna bli tillfällen då läraren sattes i en situation där de behövde förklara resultaten och detta inte skulle gå då rättningen gjorts centralt menade respondenterna. Adam säger – "en nackdel är ju att, hur du ska förklara för eleven...ja, det gick ju inte alls det här, men det är ju de uppe i Stockholm som bedömt."

En av respondenterna tar upp jämförelsen med högskoleprovet och att det rättas centralt. Men flera av respondenterna lägger till att det provet inte mäter samma sak eller är utformat på samma sätt som nationella proven. Camilla: "---jag tänkte ju Högskoleprovet skickar man ju bara in, och det rättas ju sen, det scannas ju in så att... det skulle ju kunna gå med det här med." Här menar Bertil att högskoleprovet mest är "kryssa i frågor" och flera av de andra respondenterna håller med. Lärarna uttrycker en viss svårighet i att definiera skillnaden mellan de båda proven. Bertil talar om att högskoleprovet består av "[...] en massa fasta svar och fasta frågor, nationella är ju ändå lite mer tolkningar [...]" Adam pratar om de nationella proven att de visar ett djup i jämförelse med högskoleprovet: "[...] å djup, för att det andra det är ju, lite, eller lite av mycke kan man ju säga, men nationella proven dom är ju liksom till för å göra en ordentlig uppgift av det, är de duktiga...eller är det bra muntligt eller en bra skriftlig framställning för läsförståelse eller vad det nu än är [...]". Camilla uttrycker svårigheten i att bedöma den muntliga delen om det skulle rättas centralt. Flera av dem menar att relationen till eleven har betydelse för bedömningen.

2: De nationella proven som riksläkare

Camilla menar att det kan vara ett mått både för eleven och läraren "[...] att man fått ut det och att eleven har förstått det som är det viktigaste [...]" Hon betonar även att betygen inte hänger på resultatet från det nationella provet. Adam säger att ett provresultat från de nationella proven inte är ett resultat på en kurs. Men i nästa vända motsäger de båda sig själva då de menar att de nationella proven är avgörande.

Camilla "Det står ju, hur du presterar på dina nationella prov är ju avgörande och det blir ju jättestressande för eleven". Bertil uttrycker att det kan bli underlättande för betygssättningen om de nationella proven skulle användas som riksläkande. Adam avbröt med att lägga till att de nationella proven är använda som riksläkande på de individuella programmen runt om i landet. Där menar han att de använder sig av provtillfället som ett sätt att summera kursen. Däremot uttrycker han att det kan ses som vilket prov som helst och att det är ett träningstillfälle för eleverna att göra prov på.

Frågan ställdes hur de ställde sig till att lönesättningen skulle regleras beroende på hur många godkända elever läraren får.

Här motsatte sig alla lärare kraftigt. De betonade att det skulle bli orättvist beroende på i vilket område man blev lärare och vilka elever man fick. Erika : "[...] vilka områden, å då kommer det ju inte va nån som vill jobba i dom områdena."

Camilla lägger till: "Det är ju inte så som läraren ska jobba. Jag menar tänk att jobba med en elevgrupp som inte är nåt motiverad, som inte kan och inte vill och inte förstår och så försöka få den här gruppen igång så att varje individ börjar ta för sej å lösa saker åh, jag menar det är ju mycket, alltså det är ju mycket mycket mera värt känner jag än att gå in i ett klassrum där liksom alla är självgående och de bara gör, de fattar inte varför de gör't, men de gör det och de klarar det.. Vilket engagemang hos den läraren som får igång dom här som verkligen inte vill göra nånting".

3: Hur värderas de nationella provens betydelse för elevens betygssättning?

Bertil ger uttryck för att direktiven ovanifrån påverkar lärare och elever med det som han menar är orimliga krav att alla elever ska klara godkänt. Han menar att det i en del fall kan vara förståeligt att det uppstår "glädjebetyg" då en lärare ser att en stor grupp elever inte når målen.

Respondenterna pratar om betygssättningen från grundskolan, där de upptäcker att det satts "glädjebetyg" på en del elever som kommer till gymnasiet. Här tar Camilla upp till diskussion ett praktiskt exempel med de kurser hon undervisar i:

Camilla: "plus att problemet döljs... högstadiet tycker att det går jättebra".

Erika : "de lurar ju eleven"

Camilla: " fast det ser ju bra ut – tre procent som inte är godkänt, vi skulle ju sen, om man tänker, sen när vi släpper ut dom här, vi kan ju inte sätta G på dom ifall dom inte hanterar det dom ska, om dom har en köskurs till exempel och dom når inte kriterierna, kan ju vi inte sätta G, om vi har jobbat å försökt å allt det här, va, för då ...vad blir det utåt sen. Det syns ju sen när dom kommer ut i arbetslivet om de inte klarat av kursen. Så jag menar, det tycker jag är jätteviktigt, att man faktiskt, får stötta å hjälpa, så att de får chansen att nå G, men att sätta G bara för att?! Va skönt då blir vi av med den? alltså det är ju, jättefarligt, för så får man ju inte göra."

Bertil talar om lärarens status i samhället och att kraven uppifrån kan påverka betygssättningen.

”[...] Hade det vart så att läraryrket hade haft högre status. Hade det nog vart mera accepterat att, vi gör korrekta bedömningar, sätter vi ett IG så är det berättigat. Men sätter vi ett IG nu så kan det bli ett herrans rabalder från föräldrar och andra att, å, därför blir det en osäkerhet hos många som för att undvika det sätter ett G istället så att säga, mer eller mindre medvetet, det behöver ju inte vara, men jag tror att det finns med i bilden.” Enligt Erika bedömer lärare på olika sätt. Hon betonar hur olika det ser ut mellan de elever som kommer in på programmen i gymnasiet. Det blir väldigt tydligt när alla elever ska ligga på en viss grundnivå för t.ex. matte A. Respondenterna betonar att det är helheten i kursen som är avgörande för bedömningen och återigen kommer uttrycket ”[...]för de nationella proven är ju som vilket prov som helst[...]” Men Erika tar upp det faktum att det kommer nya direktiv från Skolverket där läraren ska få försvara varför de sätter ett annat betyg än vad resultatet på de nationella proven visar. David menade att det kunde vara en positiv aspekt med proven att de fungerar som riksläkare, för att läraren skulle veta att han ligger rätt i sin bedömning.

Spänningsfältet mellan statlig styrning kontra lärarens professionalitet

I denna andra del av resultatet har vi gått ytterligare på djupet i vad de uttrycker. Resultatet pekar på tre spänningsfält knutna till nationella prov: spänningsfältet mellan statlig styrning kontra lärarens professionalitet, samhällets krav på rättvis betygssättning kontra övervärderingar av nationella provens betydelse och nationella prov som stöd i undervisningen kontra nationella prov som stressfaktor.

På grund av de nya aktuella direktiven från utbildningsdepartementet om en tydligare central styrning frågar vi hur lärarna ser på provens betydelse för deras undervisning och bedömning. Respondenterna använder sig av proven som ett sätt att kontrollera om de ligger rätt i sin bedömning. De uttrycker att proven är ett sätt att säkra att det blir lika över landet i den mån det är möjligt. Några av respondenterna menar att om proven skulle rättas centralt skulle det kunna vara en bekväm lösning för dem. Det skulle kunna ta bort en del av deras arbetsbörda med bedömning av proven. På vår fråga till lärarna om resultaten av de nationella proven kan påverka lärarens status, uttrycker Camilla att de nationella proven ibland kan ses som ”livsviktigt” för *en del* lärare. Hon menade att det dessutom påverkar eleverna om en lärare lägger så stor betydelse på proven. Lärarna uttrycker att det kan för *en del*, vara viktigt med elevernas resultat för att visa att de gjort sitt jobb.

Då betoningen läggs på de nationella proven som riksläkare och det visat sig att det förekommer att lärare sätter ett annat betyg än vad proven utvisar, ska det införas nya direktiv om att läraren ska motivera varför slutbetyget skiljer sig från de nationella provens resultat. Detta menar respondenterna kan bidra till att deras yrkesroll

ifrågasätts och att det kan påverka lärarens status. Flera av respondenterna menar att på grund av lärarens status, finns det tendenser att föräldrar och elever ifrågasätter deras bedömning och betygssättning. Detta uttrycker de kan medföra att lärare uppvisar en osäkerhet i bedömning.

Respondenterna betonar orättvisan som kan uppstå då det gäller subjektiv bedömning och att en central rättning skulle kunna medföra att de får en lättnad i arbetsbördan men att då tas en del av deras yrkesprofessionalitet ifrån dem. Det läggs stor vikt vid den subjektiva bedömningen och att relationen till eleven är viktig.

Då det uppstår osäkerhet i bedömning av de nationella proven menar de att de ofta byter prov med andra lärare för att få en mera objektiv bedömning. Men de påpekar ändå att deras kunskap om eleverna och deras yrkesprofessionalitet är det som styr helhetsbedömningen av en elev i en kurs. De talar om andra lärare då de tar upp styrningen från proven och det som de anser vara negativa aspekter i hur proven hanteras. Något som respondenterna anser även kunde ses som negativt med en centralrättning vore uppföljning och utvärdering av resultaten för eleverna och att detta skulle vara svårt att utföra. Det skulle kunna bli tillfällen då läraren sattes i en situation där de behövde förklara resultaten och detta inte skulle gå då rättningen gjorts centralt menar respondenterna.

En av intervjuarna undrar hur de ställer sig till att lönesättningen skulle komma att regleras beroende på hur många godkända elever läraren får. Detta motsätter sig alla respondenter kraftigt. De betonar att det skulle bli orättvist beroende på i vilket område man blev lärare och vilka elever man fick. Några av respondenterna uttrycker att som lärare bestämmer de hur de ska betygssätta i en kurs och att det är de som ser hur eleven når målen i kursen. Här kan man se att respondenterna håller på deras professionalitet. De vill kunna bedöma helheten i kursen och elevens lärandeprocess och de ser proven mera som en liten del i vad eleven ska uppnå i kursen.

Samhällets krav på rättvis betygssättning kontra övervärderingar av nationella provens betydelse

Respondenterna motsäger sig själva i sina resonemang om användandet av de nationella proven för bedömningen i en kurs. Flera av respondenterna menar att det skulle vara underlättande för bedömningen om de nationella proven centralrättades och var riksläkande. Som motsats till detta är den subjektiva tolkningsmöjligheten av elevens prestationer där en relation till eleven finns. En av respondenterna menar att de nationella proven kan ses som en måttstock för vilken kunskap eleverna inhämtat. Diskussionen fortsätter med att de jämför med högskoleprovet och vad det mäter med tanke på att det centralrättas. Respondenterna poängterar skillnaderna mellan proven och att de mäter olika sorters kunskap. De talar om utformningen av proven och att centralrättningen av högskoleprovet har påverkat dess utformning. De nationella proven, menar de, mäter en annan helhet. De gör en jämförelse med Högskoleproven som rättas centralt och de nationella proven och de menade att de nationella proven visar ett större djup i kunskap inom de olika områdena. De uttryckte även svårigheten i

bedömningen av en skriftlig och muntlig framställning om det skulle rättas centralt och att relationen till eleven har betydelse för bedömningen. En av respondenterna tog upp att en relation till eleven gör det lättare att tolka vad eleven menar då den kanske missar en del i formuleringen. Men detta menar de kunde även påverka betygssättningen negativt om den subjektiva bedömningen får för stort utrymme.

Den negativa aspekten med så kallade ”glädjebetyg” diskuteras och det betonas att det kommer synas då eleverna kommer ut i arbetslivet eller går vidare till högre studier. Respondenterna pratar om betygssättningen från grundskolan, där de upptäcker att det satts ”glädjebetyg” på en del elever som kommit till gymnasiet. Erika menar att det döljer ett problem genom betygssättningen och att det i sin tur lurar eleven. Flera av respondenterna påpekade ändå att det kan se bra ut om en lärare har de flesta eleverna godkända, att det därför påverkar lärarens status. Då respondenterna talar om att glädjebetyg förekommer, talar de endast om grundskolan och att detta märks tydligt då eleverna kommit in på gymnasiet. De förtydligar orättvisan för en del elever som går på IV-programmet och som de menar skulle ha fått godkänt från grundskolan då de jämför med andra elever som har fått godkänt men som inte klarat kursen på gymnasiet ändå. Förekomsten av orättvisa betyg, menar de, kan uppstå för att lärare i grundskolan inte ska behöva ta tag i problemet, utan flytta det vidare till nästa nivå. Dilemmat här kan ligga i att läraren gör en subjektiv bedömning av elevens måluppfyllelse och att det ibland kan förekomma en stor skillnad i kunskapsnivå mellan olika skolor. Camilla menar att de nationella proven kan vara positiva ur rättvisesynpunkt nationellt, att det kan vara ett mått både för eleven och läraren. Bertil tar upp ytterligare en fördel att proven ger en ”överblick nationellt”. Han väger detta mot att det kan vara en nackdel då proven ofta blir en stressfaktor för eleverna och att det därigenom inte riktigt blir rättvisande resultat. Flera av respondenterna uttrycker ändå att proven ses som vilket prov som helst av eleverna och att det mera är en stressfaktor för lärarna på grund av att deras arbetsbörda ökar under en period.

En av respondenterna tar upp ett konkret exempel om konsekvenser för om en lärare sätter ”glädjebetyg”. Här pratar hon om praktisk kunskap i en kurs på programmet hon undervisar i. Den teoretiska kunskapen som de nationella proven ska mäta verkar inte vara lika enkel att definiera. Respondenterna ger uttryck för att riktlinjer och regler för bedömning av de nationella proven och deras användande finns men det uppstår ändå en osäkerhet i den subjektiva bedömningen. De säger att de vill ha stöd i en riksläkande funktion för att säkerställa rättvisa betyg men de uttrycker även att bedömningen ligger hos lärarens yrkesprofession. Däremot vid frågan om de nationella provens resultat skulle vara riktvisande för lärarens lönesättning uppstår protester.

Stöd i undervisningen eller stressfaktor

De Nationella proven kan dels vara ett stöd i undervisningen men beroende på olika faktorer som respondenterna ger uttryck för kan de även bli en stressfaktor. Respondenterna uttrycker att de nationella proven är viktiga men hur de definierar viktigt, skiljer sig. Några menar att de nationella proven är som vilket prov som helst medan andra menar att de är en livsviktig del för *en del lärare*. Samtliga respondenter

menar att arbetsbördan ökar och att detta framkallar en viss stress. De uttrycker även att eleverna kan uppleva stress inför proven vilket som en av respondenterna menar kan påverka resultatet. Betydelsen av de nationella provens resultat, menar flera av respondenterna påverkaren del av bedömningen men inte allt. De vill kunna bedöma processen och menar att de nationella proven visar en liten del i vad eleverna ska uppnå i kursen. Adam menar att de nationella proven ger läraren en chans att förbereda eleverna ordentligt och att eleverna får ett tillfälle där alla gör samma sak vid ett och samma tillfälle. Denna fördel som Adam beskriver kan ses som att han tar tillfället som lärare att summera en kurs. Erika som är lärare i matematik menar att proven är väl utformade. Hon säger att de kan vara till nytta för läraren för att kunna se om man har missat något moment i sin undervisning.

David säger att proven kan bli missvisande för eleverna om de blir stressade inför dem. En av respondenterna säger att de tidigt tränar på gamla nationella prov. Det kan ses som att lärarna gör detta för att eleverna ska känna sig förberedda, men det kan även ses som att lärarna vill att eleverna ska prestera bra på just de nationella proven.

Respondenterna uttrycker att de ofta lägger mer tid på förberedelse inför de nationella proven än att lägga tid på undervisning i kursen. De säger flera gånger under intervjun att de nationella proven endast ska vara vägledande för betygssättningen och att det inte kan bestämma helhetsbedömningen för en kurs. Ändå motsäger de sig själva då de uttrycker att de nationella proven är avgörande. Bertil uttrycker att det kan bli underlättande för betygssättningen om de nationella proven skulle användas som riktvisande nationellt. Bertil ger uttryck för att direktiven ovanifrån påverkar lärare och elever med det som han menar är orimliga krav, att alla elever ska klara godkänt. Här säger han att det i en del fall kan vara förståeligt att det uppstår "glädjebetyg" då en lärare ser att en stor grupp elever inte når målen. Flera av respondenterna menar att de lärare som lyckas motivera omotiverade elever som har svårt att nå målen och få de flesta av dem godkända är mera värt än de lärare som har en så kallad lätt elevgrupp.

Flera av respondenterna säger att de nationella proven har stor betydelse för betygssättningen. Men när de pratar om det blir åsikterna ofta motsägande i den meningen att de nationella proven inte mäter allt i kursen. Då de uttryckte att de nationella proven är "livsviktiga" pratade de ofta om att det är *andra lärare* som kan se det så. Här visar de att de vet hur det ska vara i bedömning av kursen och att de därför pratar om "andra lärare" då de uttrycker de nationella provens riksläkande aspekter. Men det blir dessutom problematiskt, menar de, om de sätter ett annat betyg än vad de nationella proven visar och läraren ska försvara sitt beslut för en granskande nämnd.

Diskussion

Dilemmat med bedömningssystemet

Respondenterna i denna studie visade på en viss svårighet att tolka hur de nationella proven ska användas. Flera av respondenterna uttryckte att de kan genom resultaten på

de nationella proven se om de har lärt ut det som är viktigt. Detta tyder på att proven används i ett riksläkande syfte, att de visar vad som är av vikt att kunna. Men däremot sa de att proven inte är "livsviktiga" utan att de endast är en del av en helhet. Respondenterna i undersökningen uttryckte att de använder sig av proven i sin bedömning men endast som en hjälp för att se om de ligger rätt i sin bedömning och då menar de likvärdigt nationellt. På det vis som kursplaner och målkriterier är upplagda finns det tolkningsutrymme, eftersom kunskap inte definieras som mätbart i läroplanen utan det är läroprocessen som läraren ska se till. Läroplanen talar om strävans mål och mål att uppnå. Då de nationella proven är utformade att mäta en viss uppnådd kunskap vid ett visst tillfälle kan detta bli förvirrande. I och med att läraren i samarbete med kollegor i den skola där hon/han arbetar ska tolka kursplanerna och tydliggöra dem för eleverna, kan här uppstå en viss subjektivitet i bedömningen. Det beslut som regeringen tagit lägger en större tyngd på resultaten från de nationella proven i bedömningen för att säkerställa en rättvisare bedömning. Korps (2006) undersökning visar att det ser väldigt olika ut i hur de nationella proven bedömdes i skolorna. Lindström och Lindberg (2007) menar att om elever inte känner sig säkra i hur de bedöms av lärarna påverkar detta deras prestationer och deras lärande negativt. Bedömningen av eleverna ska hjälpa dem i deras läroprocess, men om lärarna är osäkra i sin bedömning eller om det bedöms väldigt olika mellan olika program inom skolan påverkar detta eleverna negativt. Balansgången mellan stöd för den individuella bedömning läraren gjort kontra det resultat som presteras vid nationella prov är svår. Speciellt i de tillfällen som provresultat och lärarens totalbedömning spretar mycket. Som regel är nationella prov stöd åt läraren i bedömningen, men ibland kan det uppstå en situation där det försvårar för läraren. Om en elev har fått dåligt resultat på provet men läraren bedömer att som helhet ska elev ha ett högre betyg eller tvärt om kan det nationella provets resultat försvåra för en rättvis bedömning.

Den svenska skolan är upplagd för att eleven ska vara mera involverad i sitt lärande och kunna se sin egen utveckling. Proven i skolan ska inte vara ett sätt för läraren att se elevens samlade kunskap vid ett visst tillfälle utan vara en del av en helhet. Detta uttryckte även flera av respondenterna i intervjun. Regeringens förslag att kontrollrätta de nationella proven är ett sätt kontrollera det individuella ansvaret hos lärarna. Dessutom ska de nationella proven, enligt Skolverket (2009b) vara riktvisande för vilket betyg eleverna ska få i kursen. Respondenterna i undersökningen menade att relationen till eleven kan påverka hur resultatet tolkas i en del prov. Skolverkets undersökning har visat att lärarna har haft en tendens att sätta högre betyg än vad de nationella proven visar. Denna bedömning från lärarna kan bero på att de sett till helheten i kursen och till elevens lärandeprocess vilket inte framkommer vid ett provtillfälle.

Samhällets förväntningar

Respondenterna pratade om en bedömning av helheten i kursen och att de nationella proven bara ska ses som en del av den helheten. I resultatet uttryckte de hur de vet att det ska vara. Men då de pratade om hur det ser ut i realiteten pratade de i tredje person. De sa att för en del lärare kan proven ha större betydelse för bedömningen till och med

ses som livsviktigt. Respondenterna menade att de nationella proven har stor betydelse för dem och för eleverna och att många lärare sätter betygen efter vad de nationella proven visar. I vår undersökning framkom en del motsägelser där respondenterna var medvetna om vad deras uppdrag består i men då det dras till sin spets kom en annan diskussion fram. En av intervjuarna tog upp frågan om hur de ställde sig till ifall lönen kom att vara beroende på hur bra deras elever uppnådde målen. Detta medförde starka protester hos respondenterna. Liknande diskussion har pågått i USA under den här tiden där lärarfacken också protesterat (Minnesota Department of Education 2009). Där menade lärarna att inte förrän det är lika hög kvalitet på skolorna i hela landet skulle något sådant som nationella prov vara rättvisande för lönesättning av lärare. Respondenterna menade att en svår elevgrupp skulle då inte vara lika högt värderat även om de anser att det är ett mera krävande arbete för en lärare än med så kallade högpresterande elever. Men om en lärare gjorde sitt jobb som lärare skulle egentligen inte elevernas attityd eller motivation påverka resultaten. Det är lärarens ansvar att anpassa undervisningen efter elevernas individuella förutsättningar för att uppnå målen. Med de nya riktlinjerna från Skolverket (2009a) kan det ses som att en del av denna rättighet/skyldighet hos eleven och läraren, med eget ansvarstagande, lyfts från dem till en mer central styrning. Då ansvaret på lärarna har legat i att tolka kursplan och mål läggs nu tydligare direktiv om att det ska vara lika i hela landet. De nationella proven ska numera fungera som ett sätt att säkra en likvärdig nationell bedömning.

Konflikten i tolkningen om vad som är ett rättvist betyg, uppstår i och med att det ska kunna finnas utrymme för individuell tolkning och att det å andra sidan ska kunna kontrolleras nationellt. Hargreaves (1998) menar att läraryrkets komplexitet kan skapa en osäkerhet hos lärare. Han beskriver hur många lärare till och med känner behov av att uppvisa en perfekt fasad. Dilemmat mellan behovet av att känna sig trygg i sin yrkesroll och att göra en rättvis bedömning för en lärare kan göra att de så kallade "glädjebetygen" uppstår. Däremot kan det ses som att läraren har gjort en individuell bedömning och sett till elevens förmåga och måluppfyllelse utefter elevens förutsättningar. Här ser vi en konflikt i hur kunskapen bedöms, antingen subjektivt eller/och efter Skolverkets föreskrifter. Enligt Lpf94 (Skolverket 2006) ska eleven ha möjlighet att "utöva inflytande på undervisningen och ta ansvar för sina studieresultat". Förutsättningar för detta är att mål, innehåll och arbetsformer tydliggörs för eleven. Det som respondenterna uttryckte här var, att det kunde bli problematiskt för dem att redogöra provresultaten för eleverna vid centralrättning skulle då kunna härledas till att de följer läroplanen.

Forskningen om de nationella proven visar på att lärarna lägger mera tid på förberedelse inför de nationella proven än på undervisningen i hela kursen (Korp 2006). Bertil pratade om att läraryrket har förlorat en del av sin status i samhället idag och att betygssättningen därför ifrågasätts av både föräldrar och andra. Men hade det varit högre status på lärarna menar han så hade inte lärarens betygssättning ifrågasatts på samma sätt. Här ser vi återigen en motsägelse i vad det står i Lpf94 (Skolverket 2006) där det tydligt framgår att eleverna har rätt till att påverka och ta ansvar för sina studieresultat. Om läraren får högre status kan det tas mera makt ifrån elevens rätt att ifrågasätta betygssättningen.

I samband med svenska nationella prov talar man om rättvis bedömning till skillnad från USA där man talar om rättvis utbildning. Kan detta ha en betydelse för vilken kunskapssyn och vilka värderingar man lägger på skola och utbildning i landet? I samband med the "No Child Left Behind" akten i USA pratar man om den akademiska måluppnåelsen. I Svenska sammanhang med nationella prov talar man om kunskap. Men det kanske skulle vara mera tydligt om den kunskap som mättes i de nationella proven redogjordes för och varför den mättes. Enligt Orlenius & Bigsten (2006) är det en lärares plikt att sätta rättvisa betyg på eleverna. Men respondenterna menade att är de osäkra så finns en risk att de hellre godkänner än underkänner. Lärarna som bedömer och betygsätter är alla olika individer och en lärare bedömer subjektivt utifrån sina tolkningar. Dessutom menar Hargreaves (1998) att samhällets krav och att inte kunna visa på tydliga, färdiga resultat skapar en osäkerhet hos läraren. De nationella proven ska vara riksläkande för att säkerställa en lägsta nivå för godkänt. Det kan vara att de nationella proven om de blir tydligare riksläkande kan underlätta en del av bedömningen för en lärare, men det kan även ta bort den del av bedömningen som ser till elevens läroprocess.

Metoddiskussion

I studien har litteratur och tidigare forskning studerats i det aktuella ämnet, detta för att få en djupare och bredare kunskap om ämnet samt få en öka validitet i studien (Bell 2000). I metoden valde vi att inkludera fem gymnasielärare till att delta i studien. Enligt Trost (2001) och Olsson och Sörensen (2007) rekommenderas antal respondenter för fokusgruppintervjuer bestå av mellan fem och tio personer. Intervjuaren kan med denna gruppstorlek hålla fokus på respondenterna. Vi var tydliga i kommunikationen om relevansen med denna studie. Samtliga respondenter arbetar som lärare på gymnasieskolor, samtliga har åsikter och erfarenhet av nationella prov. De kom från tre olika program och fyra undervisade i olika kärnämnen. I syfte att kunna ge respondenterna utrymme för diskussion valde vi att använda oss av en whiteboard tavla som fungerade som en intervjuguide. En intervjuguide bygger i huvudsak på icke standardiserade frågor, vilket minimerar risken att intervjuaren påverkar respondenten hur resultatet blir av intervjun och enligt Bell (2000) är det då lättare att strukturera och tolka resultatet.

Gällande tillförlitligheten i denna studie så kan den ifrågasättas då det är andra gången vi utför denna typ av studie och därigenom inte införskaffat stor erfarenhet än. Patel och Davidson (2003) menar att för att få en stor reliabilitet i en studie behövs en längre erfarenhet av denna typ av studier. Men i och med att respondenterna var engagerade i diskussionen samt uttryckte sina olika åsikter utifrån intervjuguiden ökar tillförlitligheten (Trost 2001). En risk med denna typ av studie är att respondenterna svarar så som de tror att de bör svara, inte så som de i själva verket tycker (Bell 2000). Här kommer intervjuarnas profession in i att agera handledare under intervjun. I denna typ av studier är ett problem att personer som innehar mycket goda kunskaper och erfarenhet inom undersöknings området är att dessa ofta kan forma verkligheten efter deras egen önskan om hur de skulle vilja att det är. De kan då ge en mycket

övertygande men förvrängd bild av arbetet (Holme och Solvagn 1997). I och med att respondenterna har olika erfarenheter tror vi att vi får en bredare bild av verkligheten i deras svar. Det som vi lyft fram och anser vara viktigt för syftet och frågeställningarna i resultatet och diskussionen är vår tolkning av deras utsagor. Det syntes tydligt i början av intervjun hur viktigt det var att en av respondenterna bröt tystnaden och svarade på frågan. Detta menar vi påverkade de andra respondenterna och ledde till att samtalet snabbt var igång och bidrog till en öppenhet i diskussionen. Samtliga gruppmedlemmar fick utrymme att framföra sina individuella åsikter vilket skapade en bra vidare diskussion.

Undersökningens tillförlitlighet och trovärdighet

Vad gäller val av skola och respondenter tror vi att det kan ha funnits både positiva och negativa aspekter. Då två av författarna gjorde sin VFU- på samma skola kunde de tidigt fråga och förbereda respondenterna på ett deltagande i studien. Då respondenterna arbetade på skolan var de trygga i miljön där vi valt att utföra intervjun. Vi gjorde valet att använda oss av ett avskilt grupprum för att inte det skulle förekomma några störande moment under intervjun. Wibeck (2000) menar att val av rum och placeringen i rummet är av betydelse. Ett mindre rum i lugn miljö kan hjälpa att diskussionen blir djupare. I vår undersökning tycker vi att detta överrensstämmer då diskussionen från början till slut var mycket utförlig och intensiv. Trost (2001) menar att det är viktigt att intervjuarna tar ansvaret att planera plats och ta hänsyn till miljön för intervjun. Det är viktigt att respondenterna känner sig trygga i miljön där intervjun genomförs. Detta menar vi att våra respondenter gjorde då intervjun skedde i lokaler som samtliga var bekanta med. Som negativ aspekt kan vara att då de befann sig på sin arbetsplats kan detta ha medfört att det försvårade fokus på intervjun. Men i detta fall anser vi att respondenterna inte verkade påverkas av det utan alla deltog aktivt i intervjudiskussionen.

Bekräftande tillförlitlighet av en fokusgruppintervju

En kvalitativ förstudie i form av intervju eller enkät kunde ha påverkat resultatet. Enligt Olson & Sörensen (2007) är det viktigt att genomföra en pilotstudie för att validera om frågeställningarna svarar upp till studiens syfte. Detta gjordes inte i vårt fall. Frågorna som utformades innan intervjun kunde ha fått ytterligare stöd för att vi skulle komma närmare svar på det syfte vi hade med studien. Om strukturen och tydligheten varit bättre samt att en annan form av studie genomförts innan, kanske vårt resultat skilt sig från det nuvarande. Då vi under arbetets gång omformulerat syfte och frågeställningar flera gånger har arbetet med bakgrund och litteratur spretat isär och i slutändan tappat en del av den röda tråd som krävts för att få en djupare analys.

I metoden valde vi att inkludera fem gymnasielärare till att delta i studien. Enligt Trost (2001) och Olsson och Sörensen (2007) rekommenderas antal respondenter för fokusgruppintervjuer mellan fem och tio personer. Med denna gruppstorlek ansåg vi att vi kunde hålla fokus på samtliga respondenter så att alla kunde komma till tals. För att öka tillförlitlighet och reliabilitet kunde det ha utförts ytterligare en fokusgruppintervju med nya respondenter fast samma antal. Detta kunde ha gett ytterligare djup till

resultatet och analysen och hjälpt att ge en större tillförlitlighet till huruvida arbetet kan anses vara generaliserbart.

Vi upplevde att intervjusituationen var avslappnad och respondenterna var ärliga då de gav uttryck för sina åsikter. Även då vi senare gick igenom materialet fick vi återigen känslan av att ha fått respondenternas ärliga åsikter om intervjuämnet. I den mån man kan tala om validitet i intervjusituationer anser vi trots allt att vi har nått ett visst mått av validitet med den upplevelse vi alla författare sitter igen med. I metoddelen tog vi upp risk för hierarkibildning vid gruppintervjuer, som i sin tur kan hämma individens åsikter att komma fram (Trost, 2001). Detta upplevde alltså inte vi.

Enligt Bell (2000) finns det en rad faktorer som kan påverka reliabiliteten och validiteten i intervjuvaren t.ex. att aktuell media kan påverka respondenternas åsikter. I detta fall tar vi upp just de aktuella frågor som media lyft vilket vi tror kan ha påverkat resultatet då samtliga hade en stark åsikt om det aktuella ämnet. Det framkom att respondenterna var väl medvetna om de förändringar som genomförts av skolverket och de diskussioner som pågått i och med detta.

Vi författare kan konkludera med att vi upplevde att metoden gav mycket och bra material på förhållandevis kort tid. Vi förberedde oss enligt anvisningarna från Olsson och Sörensen (2007), intervjuguiden, introduktionen av ämnet för respondenterna och situationen som uppstod gjorde att det kändes bra både under och efter intervjun. Vi kan väl också tillägga att ämnet var mycket tacksamt att prata om för denna grupp respondenter.

Slutsats

Vår undersökning pekar på att gymnasielärarna status påverkas av de nationella proven. De vet riktlinjerna för proven och uttrycker att de är tydliga men på grund av subjektiva tolkningar kan det se olika ut mellan olika lärare. De nya direktiven menar de påverkar deras yrkesprofession att kunna göra en individuell elevbedömning. Enligt forskning som Korp (2006) genomfört fungerar det mycket olika i de skolorna som undersökningen omfattade och kunskapen om hur proven ska användas är bristfällig. Det respondenterna säger är att de nationella proven är som vilket prov som helst. I studien framkommer även att proven används i ett riksläkande syfte. Respondenterna menar att proven har en styrande funktion i undervisningen för en del men betonar samtidigt att det inte är så de ska användas. Skolverket har inget riktvisande för att elever ska förberedas med gamla prov, trots att lärarna i vår undersökning uttrycker att det förekommer att de använder sig av det. Respondenterna i studien menade att gamla prov var bra att öva på. Forskning och vår studie visar en stress runt proven, men respondenterna i vår studie menar att om statusen på lärarna höjs skulle inte bedömningen ifrågasättas från samhället på samma sätt. Respondenterna uttrycker att det förekommer "glädjebetyg" och en del av detta kan ha med lärarens status och osäkerhet i bedömningen att göra menade de. Bedömningen i en kurs ska se till elevens

lärprocess genom hela kursen, och inte endast ett slutresultat av ett prov vid ett tillfälle. I studien framkom att respondenterna är medvetna om detta men att de ändå utgår från resultatet från de nationella proven som riktvisande i deras bedömning. Respondenterna uttrycker även att det kan påverka deras status beroende på vilket resultat en lärares elever får på ett nationellt prov.

Vidare forskning

Vidare forskning kunde vara att undersöka djupare hur en summativ bedömningsform kan fungera i ett system där det fokuseras på lärandeprocessen. Nationella prov ska fungera för att säkerställa en rättvis bedömning nationellt, skulle detta kunna säkerställas genom lärarens professionalitet istället för att en centralstyrd kontrollfunktion sätts in?

En annan aspekt som berördes i diskussionen handlade om lärarnas status och ifrågasättandet av deras bedömningar. Det hade varit intressant att gå vidare med jämförande studier mellan grupperna (1)lärare – som skolans representanter, (2)elever – som sina egna representanter och (3)föräldrar – som samhällets representanter. Hur stämmer dessa gruppers uppfattningar överens med varandra. Det lärarna tar upp är en fråga om deras yrkesrolls status och integritet och samhällets förtroende till dem. En central rättning och tydligare betygskriterier, skulle det i så fall påverka lärarens status? Vad det kan få för konsekvenser för undervisningen vore också intressant att undersöka.

Referenser

Aftonbladet (2009). <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article5770756.ab>
[Hämtad 2009-10-14]

Andersson, U & Eriksson, S. (2009). Nationella prov- attityder och förställningar hos elever och lärare i årskurs i år 9. Lärarprogrammet, pedagogiskt arbete III. Institutionen för Akademin Humaniora och medier, Högskolan Dalarna

Boston, C. (2001).

<http://www.ericdigests.org/2002-2/testing.htm>

The Debate over National Testing USA. [Publicerad: 2001-04-00, Hämtad 2009-10-25].

Source: ERIC Clearinghouse on Assessment and Evaluation Washington DC. The Debate over National Testing. ERIC Digest.

Bell, J. (2000). *Introduktion till Forskningsmetodik*. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur.

Bergem, T. (2000). *Lärarens i etikens motljus*. Lund: Studentlitteratur.

Fällgren, Å. Partanen, S. & Wennberg, A. (2009) "Alltså jag tror det bara är ett sätt att psyka oss faktiskt - En kvalitativ studie om några elevers känslor och åsikter om nationella prov. Uppsats i Lärande och Undervisning. Högskolan i Skövde.

Garme, B. (2002). "Skolan, språket och de nationella proven" i *Språk på väg – Om elevers och skolans möjligheter*. (red). Uppsala

Gustavsson, B. (2003). *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur.

Holme, I-M. & Solvagn, B-K. (1997) *Forskningsmetodik: Om Kvalitativa och Kvantitativa Metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Hargreaves, A. (1998). *Läraren i det postmoderna samhället*. Lund: Studentlitteratur.

Korp, H. (2006). *Lika chanser i Gymnasiet? En studie om betyg, nationella prov och social reproduktion*. Malmö Studies in Educational Sciences: Malmö Högskola. Lärarutbildningen: Holmbergs i Malmö. [Publicerad 2006, Hämtad 2009-05-12]

Lindström, L. & Lindberg, V. (2007). *Pedagogisk bedömning, om att dokumentera, bedöma och utveckla kunskap*. HLS Förlag, Stockholm.

Meet the press. (2009)

http://www.msnbc.msn.com/id/3032608/ns/meet_the_press#33948371

Schools must get dramatically better/[Publicerad:2009-11-15, Hämtad 2009-11-15].

Minnesota Department of Education.(2009)
<http://education.state.mn.us/mde/index.html>. Education leaders kick-off Race to the Top effort with regional meetings to gather public input./[publicerad:2009-10-22, Hämtad 2009-10-25]

Olsson, H. Sörensen, S. (2007). *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber.

Orlenius K. & Bigsten A. (2006) *Den värdefulla praktiken*. Sunbyberg: Studentlitteratur

Patel, R. & Davidsson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, J. (2008). *Teachers' attitudes towards summative testing in England and Sweden – A comparative study*. Umeå Universitet. Institutionen för språkstudier. Lärarexamen. Hötsterminen 2008.

Pierre, J. (Red). (2007). *Skolan som politisk organisation*. Malmö: Gleerups.

Skolverket (2009a). Lärarnas kompetens viktig. Anders Jönsson. Nyhetsbrev/ Nummer 2/2009/ [Senast granskad 9 mars 2009, Hämtad 2009-11-24]

Skolverket. (2009b). Nationella kursprov i gymnasial utbildning.
<http://www.skolverket.se/sb/d/277;jsessionid=3387821922BFA8C01723F5A2EF7AE297> [Granskad: 2008- 10- 30, Hämtad 2009- 03-06].

Skolverket. (2009c). *Lärare och elever om gymnasieskolans nationella prov - En enkätstudie om attityder till nationella prov i gymnasieskolan*.
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1499> [Granskad: 2005, Hämtad 2009-09-02].

Skolverket (2004). Prövostenar i praktiken – Grundskolans nationella provsystem i ljuset av användarens synpunkter. Skolverket 2004:8 (s.74)

Skolverket (2005). Lärare och elever om gymnasieskolans nationella prov (s.5-7). Sverige.

Säljö, R. (2001). *The individual in social practices*. *Nordisk Pedagogik* 2/2001

Teachers organisation UK. (2009) <http://www.teachers.org.uk/resourcers/pdf>
[hämtat 2009-10-10]

Tiller, T & R. (2003). *Den andra dagen, ett vidgat rum för lärande*. Stockholm. Runa.

Trost, J. (2001). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet. (2009a). Uppdrag till statens skolinspektion om viss central rättning av nationella prov. Regeringsbeslut 1:3. U2009/4877/G. [Publicerad: 2009-08-19, Hämtad 2009-09-02].

Utbildningsdepartementet. (1994). Läroplan för de frivilla skolväsendet. Lpf 1994.

Utbildningsdepartementet. (1985). Skollagen (1985:1100). Utbildning för barn och ungdomar. <http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100> [Publicerad 1985-12-12, Hämtad 2010-01-17]

Vetenskapsrådet. (2009). Etik för forskare *Vetenskapsrådet* www.vr.se/huvudmeny/etikforforskare.4.3840dc7d108b8d5ad5280004294.html [Publicerad 2009-03-24, Hämtad 2009-04-24]

Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper, om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Förslag till frågor i intervjun:

1. Vilka fördelar ser ni med nationella prov och varför?
2. Vilka nackdelar ser ni med nationella prov varför?
3. Vad innebär nationella prov för er?
4. Hur tycker du om att instruktionerna angående rättningen av de nationella proven fungerar?
5. Vilka faktorer påverkar din roll som bedömare med tanke på det nya regeringsbeslutet att återkalla och centralrätta de nationella proven?
6. Kan nationella prov påverka en lärares status?
7. Hur använder ni er av resultaten från de Nationella proven, då ni ska bedöma måluppnåelsen i ert ämne?